

Temat: Poezja religijna Jana Kochanowskiego.

1. Wprowadzenie.

O UTWORZE

Pieśń XXV z Ksiąg wtórych, zwana także *Hymnem*, jest jednym z pierwszych utworów Jana Kochanowskiego napisanych w języku polskim. Podobno powstała we Francji w roku 1558. Jan Zamoyski wspominał, że czytano ją z podziwem podczas zjazdu szlachty sandomierskiej, w którym uczestniczył również Mikołaj Rej. Zachwycony pieśnią miał wówczas publicznie uznać Kochanowskiego za poetę przewyższającego go talentem.

Pieśń ta jest arcydziełem **liryki religijnej**. Autor ukazuje w niej świat jako doskonałe dzieło Boga, pełne harmonii i piękna. Wszystko w nim jest celowe i racjonalne. Boski artysta, budowniczy świata, ukształtował bowiem ziemską rzeczywistość na swój wzór. Cała natura pochodzi od Najwyższego, dlatego jej prawa muszą być logiczne i niewzruszone, a piękno absolutne. Idea ta, nawiązująca do poglądów Platona, była bardzo popularna w środowisku renesansowych humanistów.

Religijność ludzi odrodzenia różniła się od średniowiecznej. Dominowała w niej wiara w miłosierdzie i niezmierną dobroć Boga, a także w Jego pobłażliwość dla ludzkich słabości i grzechów. Stwórca nie był już srogim ojcem, karzącym za błędy, lecz mądrym i wyrozumiałym opiekunem świata. Dlatego też w modlitwie do Niego nie potrzeba już pośredników, tak jak w *Bogurodzicy*. Podmiot liryczny *Hymnu* zwraca się do Stwórcy z pokorą i szacunkiem, ale jednocześnie w tonie bardzo osobistym, wręcz poufałym. Zgodnie z tendencjami epoki Kochanowski w swoim utworze podkreśla, że człowiek może podziękować Bogu za nieskończone piękno świata jedynie modlitwą i miłością, a nie dobrami ziemskimi.

Hymn został napisany **wierszem sylabicznym**, regularnym **trzynastozgłoskowcem** – w każdym wersie jest 13 sylab. Budowa utworu oraz precyzyjny dobór środków artystycznych (np. wszystkie epitety są naturalne i oczywiste) harmonizują z wyrażoną w nim ideą: wspaniałość i piękno świata przejawiają się nie tylko w jego bogactwie, lecz także w wewnętrznym porządku.

Pieter Bruegel Żniwa, 1565

Obraz niderlandzkiego mistrza z cyklu *Pory roku*. Ukazuje harmonię, doskonały porządek i piękno natury, której podporządkowany jest rytm życia i zajęć ludzi.

Wiersz sylabiczny

Podstawowa odmiana wiersza polskiego, ukształtowana przez Jana Kochanowskiego. Cechuje ją stała liczba sylab w każdym wersie.

2. Treść utworu.

Jan Kochanowski

Pieśń XXV z Ksiąg Wtórych

1

Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary?
Czego za dobrodziejstwa, którym nie masz miary?

Kościół Cię nie ogarnie, wszędy pełno Ciebie,
I w otchłaniach, i w morzu, na ziemi, na niebie.

5

Złota też, wiem, nie pragniesz, bo to wszystko Twoje,
Cokolwiek na tym świecie człowiek mieni swoje.

Wdzięcznym Cię tedy sercem, Panie, wyznawamy,
Bo nad to przystojniejszej^[2] ofiary nie mamy.

Tyś Pan wszystkiego świata, Tyś niebo zbudował

10

I złotemi gwiazdami ślicznieś uhaftował.

Tyś fundament założył nieobeszłej^[3] ziemi
I przykryłeś jej nagość zioły rozlicznemi.

Za Twoim rozkazaniem w brzegach morze stoi,
A zamierzonych granic przeskoczyć sie boi.

15

Rzeki wód nieprzebranych wielką hojność mają,
Biały dzień a noc ciemna swoje czasy znają.

Tobie k woli^[4] rozliczne kwiatki Wiosna rodzi,
Tobie k woli w kłosianym wieńcu Lato chodzi.

Wino Jesień i jabłka rozmaite dawa,
^[20]Potym do gotowego gnuśna Zima wstawa.

Z Twojej łaski nocna rosa na mdłe^[5] zioła padnie,
A zagorzałe^[6] zboża deszcz ożywia snadnie^[7].

Z Twoich rąk wszelkie zwierzę patrzy swej żywności,
A Ty każdego żywisz z Twojej szczodroblewości.

25

Bądź na wieki pochwalon, nieśmiertelny Panie!
Twoja łaska, Twa dobroć nigdy nie ustanie.

Chowaj nas, póki raczysz, na tej niskiej ziemi;
Jedno zawsze niech będziemy pod skrzydłami Twemi!

Przypisy

[1]

W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w utworze jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

[2]

przystojniejsza (starop.) — bardziej należyta. [przypis redakcyjny]

[3]

nieobeszły (daw.) — nie dający się obejść. [przypis redakcyjny]

[4]

Tobie k woli (starop.) — zgodnie z Twoją wolą. [przypis redakcyjny]

[5]

mdły (daw.) — zwiędły. [przypis redakcyjny]

[6]

*zagorzały** (daw.) — spalony, wyschnięty. [przypis redakcyjny]

[7]

snadnie (starop.) — łatwo. [przypis redakcyjny]

Źródło:

<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/fragmenta-piesn-czego-chcesz-od-nas-panie.html>

3. O *Hymnie* w pigułce.

- *Hymn* Jana Kochanowskiego jest utworem o charakterze religijnym, śpiewany w kościołach jako pieśń pochwalna, sławiąca dobroć Stwórcy i Jego miłość do ludzi.
- Utwór składa się z 14 dwuwiersowych strof.
- Kompozycję utworu wyznacza apostrofa do Boga.
- Podmiot liryczny wypowiada się w liczbie mnogiej (my) i poszukuje odpowiedzi na pytanie, jak podziękować Bogu za Jego dobroć.
- Charakterystyka Boga:
 - jest wszędzie (panteizm),
 - to stwórca wszystkiego, więc nie oczekuje materialnej wdzięczności,
 - budowniczy, architekt – ozdabia ziemię roślinami, a niebo – gwiazdami,
 - zarządza światem – zapewnia pożywienie ludziom i zwierzętom; sprawia, że nastaje dzień i noc oraz pory roku; utrzymuje morze w obrębie akwenu; zsyła deszcz, kiedy potrzeba.
- Człowiek może odwdzińczyć się Bogu wiarą i pochwałą Jego dzieł.
- Zakończenie – prośba o nieustające łaski i opiekę (metafora bezpiecznego schronienia pod skrzydłami Boga).

Źródło:

<https://www.dlaucznia.pl/lekcja/jezyk-polski.nauka-o-literaturze.renesans.lektury.jan-kochanowski-piesni>

4. Co kryje każda ze zwrotek *Hymnu*?

*Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary?
Czego za dobrodziejstwa, którym nie masz miary?*

*Kościół Cię nie ogarnie, wszędy pełno Ciebie,
I w otchłaniach, i w morzu, na ziemi, na niebie.*

Pierwsza zwrotka jest rozbudowaną apostrofą, w której zbiorowy podmiot mówiący zadaje Bogu retoryczne pytania o sposób, w jaki ludzie mogliby Mu się odwdzięczyć za „hojne dary”. Dobry Bóg, szczerze obdarowujący rodzaj ludzki, został tu przedstawiony jako istota tak wielka i potężna, że aż nie do ogarnięcia – i to nie tylko przez pojedynczego człowieka, ale także przez cały Kościół (czyli wspólnotę wiernych). Wizerunek Stwórcy ukazany w tej strofie jest zgodny z koncepcją neoplatońską, którą Kochanowski podziela: Bóg przejawia się w każdym elemencie stworzonego przez siebie świata („wszędy pełno Ciebie, / I w otchłaniach, i w morzu, na ziemi, na niebie”). W twórczości Kochanowskiego przenikniętej na wskroś duchem chrześcijańskim zbiegają się różne wątki myśli teologicznej i filozoficznej, jak choćby neoplatonizm, stoicyzm, pierwiastki panteizmu.

*Złota też, wiem, nie pragniesz, bo to wszystko Twoje,
Cokolwiek na tym świecie człowiek mieni swoje.*

*Wdzięcznym Cię tedy sercem, Panie, wyznawamy,
Bo nad to przystojniejszej ofiary nie mamy.*

Hojność Boga jest bezinteresowna, bo czymże człowiek może zapłacić Stwórcy? Złotem? Przecież wszystko, co istnieje na świecie, należy do Boga – stwierdza osoba mówiąca w drugiej strofie. Możemy jedynie modlić się do Niego, wyznawać Go „wdzięcznym sercem”, czyniąc ze swej modlitwy ofiarę składaną Najwyższemu.

*Tyś pan wszystkiego świata, Tyś niebo zbudował
I złotymi gwiazdami ślicznieś uhaftował;*

*Tyś fundament założył nieobeszłej ziemi
I przykryłeś jej nagość zioły rozlicznemi.*

Zwrotka trzecia zawiera wyliczenie działań Boga jako Stwórcy świata. Znajdziemy tu wyraźne nawiązania do biblijnej kosmogonii, ukazanej w pierwszym wersecie starotestamentowej Księgi Rodzaju: „Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię”. Kochanowski respektuje ukazaną w Biblii kolejność dzieła stworzenia i koncentruje się w tej strofie na sklepieniu niebieskim, gwiazdach oraz roślinności, która z woli Bożej okryła całą ziemię.

kosmogonia – tu: opis stworzenia świata przez Boga. Kosmogoniami są też wszelkie mity i podania mówiące o powstaniu świata (np. wyłonienie się z Chaosu Gai i Uranosa).

*Za Twoim rozkazaniem w brzegach morze stoi,
A zamierzonych granic przeskoczyć się boi;*

*Rzeki wód nieprzebranych wielką hojność mają.
Biały dzień, a noc ciemna swoje czasy znają.*

W czwartej zwrotce znajdziemy rozwinięcie myśli ze strofy poprzedniej. Bóg jawi się już nie tylko jako Stwórca, ale także jako prawodawca stojący za całym ziemskim porządkiem. Piękno świata wynika z tego, że jest on harmonijny i zbudowany według idealnego planu. To przecież Bóg określił miejsce dla mórz, On stworzył też odwieczny rytm wzajemnie przeplatających się dni i nocy.

*Tobie k'woli rozliczne kwiatki Wiosna rodzi,
Tobie k'woli w kłosianym wieńcu Lato chodzi,*

*Wino Jesień i jabłka rozmaite dawa,
Potym do gotowego gnuśna Zima wstawa.*

Piąta zwrotka jest opisem harmonijnego porządku, jaki panuje na świecie dzięki Bogu. Kolejne pory roku następują logicznie po sobie, a każda z nich ma swe uzasadnienie, zgodne z boskim planem. Tak więc wszystko, co dzieje się na ziemi, dzieje się wedle woli Stwórcy: na wiosnę świat pokrywa się kwiatami, w lecie dojrzewają zboża, jesienią jabłka. Zimą przychodzi czas odpoczynku i przygotowań do kolejnego etapu cyklu kalendarzowego.

*Z Twej łaski nocna rosa na mdłe zioła padnie,
A zagorzałe zboża deszcz ożywia snadnie;*

*Z Twoich rąk wszelkie zwierzę patrzą swej żywności,
A Ty każdego żywisz z Twej szczodroblewości.*

Szósta strofa przynosi refleksję, że nie tylko człowiek jest nieustannie obdarzany Bożą łaską. Z dobrodziejstw Stwórcy korzysta cała planeta – także rośliny (zioła, na które spadają krople nocnej rosy, i zboża zraszane deszczem) i zwierzęta (znajdują dla siebie odpowiedni pokarm). Bóg żywi każdego, każdemu daje życie.

*Bądź na wieki pochwalon, nieśmiertelny Panie!
Twoja łaska, Twa dobroć nigdy nie ustanie.*

*Chowaj nas, póki raczysz, na tej niskiej ziemi,
Jedno zawsze niech będziem pod skrzydłami Twemi!*

Ostatnia strofa przynosi pełną miłości i oddania pochwałę Boga nazwanego „nieśmiertelnym Panem”. Wyraźnie widać tu poczucie bliskości Stwórcy, jakiego doświadcza osoba mówiąca w hymnie. Bóg jest łaskawy i dobry, a przez to bliski człowiekowi.

Warto zauważyć, że łaskawość i dobroć przypisywane przez człowieka Najwyższemu są cechami ludzkimi. Mamy więc do czynienia z antropomorficznym obrazem Boga, świadczącym o renesansowym zmniejszeniu dystansu między człowiekiem a Stwórcą (jakże typowego dla średniowiecza). Takie skrócenie perspektywy przejawia się również w stosowaniu zaimków „Tyś”, „Twoja”, „Twemi”, przy jednoczesnym pominięciu rzeczownika „Bóg”. Oczywiście, nie ma mowy o zbytnej bliskości, o jakimkolwiek spoufalaniu się z Najwyższym – dobitnie dowodzą tego słowa o ludziach żyjących na „niskiej ziemi”.

Źródło:

<https://www.terazmatura.pl/strefa-ucznia/jezyk-polski/lektury/jan-kochanowski-piesni>

5. Wykonaj kartę pracy (źródło: materiały dla nauczycieli ze strony internetowej Wydawnictwa Nowa Era).

Karta pracy

Bóg – Stwórca wszechświata

1. Znajdź i zapisz zaimki użyte w *Pieśni* Jana Kochanowskiego, które identyfikują nadawcę wypowiedzi i adresata utworu.

- a) osobowe –
- b) dzierżawcze –

.....

2. Uzupełnij tabelę na podstawie informacji uzyskanych w trakcie analizy utworu.

Element analizy	Odpowiedź	Cytat
rodzaj liryki		
podmiot liryczny		
adresat liryczny		
sytuacja liryczna		

3. Które elementy dzieła stworzenia wychwala podmiot liryczny? Zacytuj właściwe fragmenty.

Element dzieła stworzenia	Cytat
kosmos	

